1. Bonacina *diſput.* IV. *quæſt.* VII. *punct.* 2. *numer.* 9. Nugnus *quæſt.* lxxxii. *artic.* 3. Fagundez *præc.* 3. *Lib. I. cap.* V. *numer.* 9. Portel *numer.* 5. Ioannes de Cruce in *Epitom. Libr. II. cap.* V. *dub.* 4. *concluſ.* 2. Emanuel Sa *verb.* Euchar. *num.* 10. Granados *tract.* XII. *diſp.* II. *num.* 4. Leander *tract.* VII. *diſp.* III. *quæſt.* XX. & apud ipſum Layman, Ægidius, Vaſquez, & alii communiter.

IV. Aliqui Caſuiſtæ, ut Ioannes de Cruce, & Portel, docent, Regulares poſſe in articulo mortis miniſtrare ſæcularibus Euchariſtiam per modum Viatici. Sed hæc opinio falſa eſt: & allegata privilegia Pauli IV. apocrypha ſunt. Tantummodo Parocho deficiente, Regulares, & quilibet Sacerdos poſſunt in mortis articulo proximo Viaticum fidelibus adminiſtrare: quoniam, ſi poſſunt in tali extremo eventu ſacramentum pœnitentiæ impartire, potiori iure valent etiam ſacrum Viaticum porrigere.

X. Advenæ, & peregrini, qui ad proprias parochias redire nequeunt Paſchatis tempore, ſatisfaciunt præcepto communionis paſchalis, in quacumque Eccleſia, ſive Regularium, ſive aliorum Sacerdotum, ſuſcipiant Euchariſtiam a Sacerdotibus facultatem habentibus illam miniſtrandi. Parochiani de licentia expreſſa ſuorum Parochorum poſſunt communicare in Eccleſiis Mendicantium. Secus dicendum de ſacramento matrimonii cuius adminiſtratio a poteſtate pendet iuriſdictionis. Hæc omnia apud Auctores extra dubitationis aleam verſantur.

XI. Iure communi nulla pœna, ſeu cenſura lata eſt contra tranſgreſſores iſtius præcepti, quæ ipſo facto incurratur. Siquidem in cap. *Omnis utriuſque ſexus* ſolum præcipitur, ut huiuſmodi tranſgreſſores arceantur ab ingreſſu Eccleſiæ, & priventur eccleſiaſtica ſepultura: quibus pœnis ſubiecti ſunt qui alterutrum præceptorum, vel confeſſionis, vel communionis, tranſgrediuntur. Communiter tamen loquendo nemo præceptum communionis violat, qui prius non tranſgrediatur præceptum confeſſionis. In ſingulis diœceſibus Epiſcopi ſtatuere ſolent cenſuras, ipſo facto ſubeundas a tranſgreſſoribus iſtius præcepti. Idcirco cuiuſque loci conſuetudines obſervandæ ſunt. Et hæc dicta ſufficiant de quinque Eccleſiæ præceptis. De duobus ultimis plura alia dicemus in tractatu de ſacramentis Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ.

FINIS TOMI QUINTI.

THEOLOGIA CHRISTIANA

DOGMATICO-MORALIS

AUCTORE

F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PRÆDICATORUM.

EDITIO NOVISSIMA.

TOMUS SEXTUS.

DE IURE NAT. ET GENT. &c.

Adverſus Puſend. Barbeyr. Thomaſ. alioſque Novatores.

ROMÆ, MDCCLXVIII.
SUPERIORUM PERMISSU.

PROSTANT VENALES VENETIIS
APUD SIMONEM OCCHI.
CUM PRIVILEGIO EXCELLENT. SENATUS.

PRÆFATIO,
IN QUA

Nounullæ animadverſiones in Librum XXVI. Operis inſcripti DE L'ESPRIT DES LOIS *&c. ideſt* de legum ſpiritu, *præmittuntur.*

I. E Prælo iam emerſerat Tomus iſte VI. & cum publicam ſubire lucem deberet, ab amicis intellexi, laudatum opus, nuperrime ultra Alpes editum, tanta aviditate, & plauſu ſuſceptum fuiſſe, ut intra breve temporis intervallum repetitis typis prodierit, atque Italiam noſtram, non ſine religionis detrimento, penetraverit. Quemadmodum enim illos Caſuiſtarum libros in quibus ſeveræ Moralis chriſtianæ leges exquiſitioribus fucis, & blandioribus lenociniis attemperari humanis appetitionibus ſolent, facilius diſtrahi conſpicimus; ita quoque libri illi tranſalpini qui per cuniculos religionis principia impetunt, eaque verſutis commentis ad hominum libertatem inflectunt, accommodant, avidius excipi, & ad ſidera uſque extolli a non paucis ſciolis conſueſcunt. *Spiritus legum* Cenſor proteſtatur, ſe obſequio ſummo religionem colere, eiuſque inconcuſſa fundamenta ſarta tecta cuſtodire velle. Omnes qui aperte profiteri impietatem reformidant, iactare ſimilia ſolent, & tanto validius imponunt, quanto & maiorem præferunt religionis ſpeciem, & acutiore præditi ingenio ſunt. Auctor noſter pro tribunali iudex ſedens leges ſub examen inducit, & in ipſa divina iura iudicium pronunciat, eaque cerebri ſui decempeda metitur, inflectit, reſtringit, amplificat, & ad ea quæ ſibi adlubeſcunt, detorquet.

II. Priuſquam illius verbis hoc quod propoſui, evinco, præmittam oportet, quam immane perpetrent ſcelus qui iudicandæ divinæ legis facultatem ſibi uſurpare incredibili audacia, & fatuitate non verentur. S. Iacobus *cap.* IV. inquit: *Si autem iudicas legem, non es factor legis, ſed iudex.* Quiſque divina perfuſus fide perhorreſcit, dum audit mortalium aliquem eo ſtultitiæ impetu abreptum, ut iudicare Dei legem audeat, atque adeo ſupremo Numini divinitatem & ſapientiam auferre, ſibique ſubiicere; quod longe ſceleſtius eſt quam ſupremorum Senatuum ſententias pagorum iudicibus ſubmittere. Nemo adeo inſanit, ut ſub hac nuda facie velit *iudicare legem Dei*, a Deo tollere ultimi, ſupremique finis rationem, Filium Dei rurſus crucifigere, & alia iſtiuſmodi ſcelera patrare; at hæc omnia incruſtata & fucis delibuta, non ſecus, ac ægroti pillulas ſuas, & piſces latentem hamum, facillime plures deglutiunt.

III. Porro ut quis intelligat quid cognoſcere legem ſit, & quid iudicare legem, audiat S. Auguſtinum, qui *Lib. de ver. relig. cap.*XXXI. hæc duo præclare diſtinguit. *Sicut in iſtis temporalibus legibus, quamquam de his homines iudicent, cum eas inſtituunt, tamen cum fuerint inſtitutæ, atque firmatæ, non licebit iudici de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas. Conditor tamen legum temporalium, ſi vir bonus eſt, & ſapiens; illam ipſam conſulit æternam, de qua nulli animæ iudicare datum eſt, ut ſecundum eius incommutabiles regulas, quid ſit pro tempore iubendum, vetandumque diſcernat. Æternam igitur legem mundis animis fas eſt cognoſcere, iudicare non fas eſt. Hoc autem intereſt, quod ad cognoſcendum ſatis eſt ut videamus ita eſſe aliquid, vel non ita. Ad iudicandum vero addimus aliquid, quod ſignificemus poſſe eſſe, & aliter, velut cum dicimus, Ita eſſe debet, aut ita eſſe non debuit, aut ita eſſe debebit, ut in ſuis operibus artifices faciunt.*

IV. Non poterat Doctor ſanctus vividioribus depingere coloribus ea quæ mox ſum ex indicato Cenſore reſcripturus. Illi itaque divinas leges iudicant qui eaſdem

ad ſuas præiudicatas ſententias, & præcognita ſyſtemata detorquent. Et in hunc ſcopulum omnes illi impingunt qui divinis Scripturis, Sanctorum, & Eccleſiæ auctoritatibus neglectis, ad propriæ rationis, undique tenebris circumfuſæ iudicium, Dei leges revocant. Superbam iſtorum temeritatem reprimit *hom.* xx. *in cap.* VII. *Matth.* S. Ioannes Chryſoſtomus eodem ac Auguſtinus principio. *Erat enim*, inquit, *docens eos ſicut poteſtatem habens. Omnis rector ſervus eſt legis: quia neque ſupra legem addere poteſt aliquid de ſuo ſenſu, neque ſubtrahere aliquid ſecundum proprium intellectum; ſed hoc tantummodo prædicat quod habetur in lege. Neque enim poteſt mens humana directare, ideſt extra rectum facere, ſcilicet perverſum, vel malum oſtendere quod ſcientia divina dictavit. Sic enim ait Moyſes, & Salomon: Non addas verbis Dei, neque detrahes inde. Qui autem hoc auſus fuerit, ſe ſapientiorem putat eſſe quam Deum: & incipit eſſe falſus teſtis, quia illud dicit quod neque auris audivit, nec oculus vidit.*

V. Hæc pauca præfari oportuit, ut lector intelligat cui periculo ſe committat quicumque in Dei leges ferre iudicium audet. Porro ut evidenter palam faciam, Auctorem noſtrum ſe divinarum legum iudicem conſtituiſſe, & prima religionis fundamenta corrodere, eam tenebo methodum cui adhæreo, dum morum præcepta a novis commentis aſſerere pro modulo meo ſtudeo. Quoties quorumdam Caſuiſtarum paradoxa refellenda mihi occurrunt, prius ex eorumdem libris opiniones propriis verbis conceptas in apricum traduco, ſinceritate ſumma, quidquid in oppoſitum fabulentur rabulæ nonnulli: deinceps illarum falſitatem breviſſime pando. Hanc nunc inſiſtam viam. Pauca dumtaxat ex citati operis *Lib. XXVI.* refellenda tranſcribam: quod Italorum noſtrorum vir eruditione, doctrina, & morum probitate clariſſimus per litteras ſuaſit, ut hunc ſcilicet librum legerem. Parui, & continuo in eodem deprehendi venefica impietatis ſemina argutis ſententiis, eleganti ſtilo, & exquiſita eruditione involuta, atque eo ingenii acumine præparata, & diſpoſita, ut ab imperitis deglutiri faciliime valeant.

A N I M A D V E R S I O   P R I M A.

in cap. Lib. XXVI. pag. 18.

VI. „ La force de la religion vient de ce qu'on la croit; la force des loix „ humaines vient de ce qu'on la craint. L' antiquitè convient à la religion, par- „ ce que ſoivent nous croyons plus les choſes a miſure qu' elles ſont plus recu- „ lees: car nous n'avons pas dans la tete des idees acceſſoires tirees de ces tems „ la qui puiſſent les contredire. Les loix humaines au contraire tirent avantage „ de leur nouveatè &c. Quæ ſic latine reddo. “ *Religio inde ſuam vim arceſſit quod quis illam credat. Legum humanarum vis inde proficiſcitur quod quis eam timeat. Religioni antiquitas convenit, quoniam frequenter quæ vetuſtiora ſunt facilius credimus, quod menti noſtræ obvia non ſint illa quæ potuerunt contra opponi, dum prodierunt in lucem. E contrario leges humanæ emolumentum ex novitate comparant &c.*

VII. Vides hic leges divinas inter & humanas inſtitutam comparationem. Divina religio, non a Deo, ſed ab hominum perſuaſione ſuum robur arceſſit? Commentum ergo humanæ mentis, religio eſt; ſi inde eius conſtat firmitas quod tu illam credas. Utique religio ſuam in eos qui illam non credunt, neque vim, neque imperium exercet. Quid inde? Ideo ne ab iſtorum credendi exercitio ſuam capit vim, ſtabilitatem, veritatemque? Hæc manifeſtam olent impietatem, & ex Hobeſiano fonte derivata ſunt. Vide infra *diſſ.* I. & IV.

ANI-

A N I M A D V E S I O   S E C U N D A.

in cap. II. *Lib. XXVI. pag.* 36.

VIII. „ Qu' il ne faut point decider par les preceptes de la religion lors qu'il s'agit de ceux de la loi naturelle. “ *Dum de legis naturalis mandatis definiendum eſt, haudquaquam in ſubſidium vocare religionis præcepta oportet.* Nullum ne fœdus, commercium nullum juris naturæ cum divinæ religionis jure? Pugnant ne hæc duo ſimul? A duobus ergo diſparatis principiis, religionis, & naturæ mandata proficiſcuntur? Quidni? reponit ibidem. „ Qui ne voit „ que la defenſe naturelle eſt d' un ordre ſuperieur à tous le preceptes? “ *Quis non videt, defenſionem naturalem ordinis ſuperioris eſſe omnibus præceptis?* Si omnibus mandatis præire defenſio naturalis debet; ergo etiam præceptis obediendi tum Deo, tum ſupremis terræ poteſtatibus. Suffodit itaque hæc abſoluta & nullo termino circumſcripta regula vel ipſius terreni principatus fundamenta.

A N I M A D V E R S I O   T E R T I A.

in cap. VIII. *Lib. XXVI. pag.* 37.

IX. „ Qu' il ne faut pas regler par les principes du Droit q u' on appelle „ canonique les choſes reglees par les principes du Droit civil. “ *Quæ iuris civilis principiis reguntur, pendere haud debent a principiis iuris quod nuncupatur canonicum.* Quod frequenter iuris civilis controverſiæ dirimi, in conſultis iuris canonici principiis, valeant, nemo eſt qui inficietur. Quoniam frequenter nihil de rebus quæ penes civiles forum in controverſiam vocantur, ius canonicum ſtatuit. Verum Cenſor ſpiritus legum omnium ultra pergit, contenditque reſpectu eiuſdem rei iure canonico definitæ præferendas eſſe iuris iſtiuſmodi definitionibus, iuris civilis deciſiones. Hæc enim ibidem ſubiicit. „ Comme le „ mari peut demander la ſeparation à cauſe de l' infidelitè de la femme, la „ femme la demandoit autrefois à cauſe de l' infidelitè du mari. Cet uſage „ contraire a la diſpoſition des loix Romaines s' etoit introduir dans les cours „ d'Egliſe, où l' on ne voyoit que les maximes du Droit canoniquè, & effe- „ tivement, à ne redarger le mariage que dans des idees purement ſpirituelles, „ *& dans le rapport aux choſes de l'autre vie*, la violation eſt la meme. Ma „ le loix politiques, & civiles de preſque tous les peuples *ont avec raiſon* di- „ ſtinguè ces deux choſes. “

X. Hæc omnia latine non reddo, ſed paucis perſtringo. Alterius æternæ vitæ ratione habita, matrimonii violatio eadem in viro ac in muliere eſt. Mos iſte Romanorum legibus adverſus invectus in Eccleſiam, in qua iuris canonici præſcrita vigent, fuit. Verum omnium populorum leges cum politicæ, tum civiles, *iure & merito* hæc duo diſtinxere, & regulam alterius æternæ vitæ legi contrariam confirmarunt. Chriſtianus ne eſt qui iſta eructat? Sed quia mox hæc eadem clarius repetiturus eſt Cenſor noſter, ad alia propero.

A N I M A D V E R S I O   Q U A R T A.

in cap. XI. *Lib. XXVI. pag.* 38.

XI. „ Que les choſes qui doivent etre reglees par les principes du Droit

 „ ci-

,, civil, peuvent RAREMENT l'etre par les principes des loix de la reli-
,, gion. " *Quæ moderari principiis iuris civilis debent, RARO dirigi legum religionis principiis queunt*. In impium Petri Belii effatum, quod nempe religio, & ſtatus civilis haud bene una ſocientur, prolapſus Cenſor eſt, qui tamen alibi Belio talia effutienti interceſſit. Quid? Deus legum religionis inſtitutor, & Princeps terrenus iuris civilis conditor, ita duo ſunt ſupremi legislatores, ut Princeps terrenus *raro* a Deo in ſui principatus regimine pendeat? Quem prodit ſenſum oraculum iſtud? *Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt*: Prov. VIII. Sed iterum audiamus legum Cenſorem, qui *ibidem pag. 39.* hæc adiicit.

XII. ,, Ainſi quelques reſpectables que ſoient les idees qui naiſſent immediate-
,, ment de la religion, elles ne doivent pas toujours ſervir de principe aux loix civi-
,, les, parce que ceiles-ci en ont un autre, qui eſt le bien general de la ſociete. " *Igitur quantumvis veneratione digna ſint dictata quæ immediate a religione prodeunt, non propterea ſemper legum civilium norma eſſe debent, cum hæ alio nitantur principio, quod eſt bonum univerſale ſocietatis*. Expedit itaque contra religionis edicta frequenter agere? Leges civiles principiis religionis normæ adverſis nituntur? Hoc univerſale ſocietatis bonum pugnat ne, aut convenit cum religionis bono? Pugnat, inquit Cenſor, & *raro* mutuum hæc duo inire fœdus valent. Idcirco religionis bonum negligendum, ut ſocietatis civilis bonum promoveatur? Hæc ſunt iſtius Politici, ſi ſuperis placet, Chriſtiani venuſta commenta. Non ergo ſapientiſſimus Moderator Deus ita imperia ſacra, & civilia diſpoſuit, ut neceſſario ſervato ſubiectionis ordine mutuas ſibi manus darent? Lege infra *diſſ*, IV. Piget enim tam irreligioſa paradoxa ſæpius refellere,

ANIMADVERSIO QUINTA.

in cap. x. *Lib. XXVI. pag.* 41.

XIII. ,, Dans quel cas il faut ſuivre la loi civile qui permet, & non pas
,, la loi de la religion qui defend. "

,, Lorſqu' une religion, qui defend la polygamie, s' introduit dans un pais, où
,, elle eſt permiſe; on ne croit, a ne parler que politiquement, que la loi du pais
,, doive ſouffrir qu' un homme qui a pluſieurs femmes, embraſſe cette religion, a-
,, moins que le magiſtrat, ou le mari ne les dedomagent en leur rendant de quelque
,, maniere leut etat civil. Sans cela leur condition ſeroit deplorable; elles n' auro-
,, ient fait qu' obeir aux loix, & elle ſe trouveroient privees des plus grands vanta-
,, ges de la ſocietè. "

XIV. *Quo in caſu legi civili permittenti, ſecus religionis legi probibenti obediendum eſt. Quotieſcumque religio quæ polygamiam vetat, in aliquam introducitur regionem, in qua illa permiſſa eſt, non videtur, ſi politice dumtaxat loqui velimus, quod nationis lex permittere debeat ut homo qui plures uxores habet, amplectatur hanc religionem, niſi ſaltem magiſtratus, aut maritus eaſdem compenſent, & ſtatui civili reddant. Hac conditione ſublata, earum ſors deplorabilis eſſet. Ipſæ nihil niſi obedientiam legi præſtitiſſent; & ipſæ magnis ſocietatis emolumentis deſtitutæ forent.*

XV. Leges civiles ea probare valent quæ iure naturæ & religionis vetita ſunt? Quoties religio chriſtiana, quæ uxorum pluralitatem vetat, invehitur in aliquod regnum, in quo lex contraria habendi plures uxores obtinet, lex iſta & naturali, & divinæ præ-

prævalere legi debet? Dubio procul, ſaltem politici regiminis ratione habita, clamat noviſſimus legum Cenſor. Unde, quæſo, & ex quo fonte, an Machiavellico, an Hobbeſiano hæc politica ratio manat? An Deus naturæ humanæ conditor eiuſdem propagationem communitati generis humani non præcipit? Deum ne naturæ auctorem latet num unitas, an pluralitas uxorum ad hanc ſocietatis amplificationem conferat? Poterat ne ſuperciliosus Cenſor inſolentius, atque audacius in religionem debacchari? Alterutrum fateatur neceſſum eſt: aut Deum ſecum pugnare, dum propagationem humani generis præcipit, & polygamiam vetat; aut hanc humanæ propagationi non obeſſe. Vide infra *diſſ.* 2. *cap.* XIV. *n.* 27.

ANIMADVERSIO SEXTA.

in cap. XI. *Lib. XXVI. pag.* 41. *& ſeq.*

XVI. ,, Qu' il ne faut point regler les tribunaux humains par les maximes des tri-
,, bunaux QUI REGARDENT L'AUTRE VIE.

,, Le tribuual de l'Inquiſition forme par les Moines Chretiens ſur l' idee du tribu-
,, nal de la Penitence, eſt contraire à toute bonne Police. " *Fas minime eſt ut tribunalia humana regantur tribunalium legibus quæ futuram vitam ſpectant. Tribunal Inquiſitionis ad exemplar TRIBUNALIS POENITENTIÆ a Monachis Chriſtianis inſtitutum, omni politico regimini contrarium eſt.*

XVII. Quo ultra pergimus, eo patentius ſuam prodit impietatem Cenſor maledicus. Quis vel novatorum eo dementiæ abreptus [illegible], ut effutierit humana tribunalia regi haud quaquam debere ſacrorum tribunalium legibus, quæ homines ad æternam vitam inſtituunt? Tribunal Inquiſitionis ad formam *tribunalis Pœnitentiæ* formatum cuicumque politico regimini adverſatur? Tribunal ergo Pœnitentiæ perniciosum eſt cuique Reipublicæ civili. Enimvero, ſi utrumque tribunal ſimilem inſtitutionis formam hebet, ſimilem quoque oppoſitionem cum politico regimine utrumque præferat oportet. Perſequitur Cenſor ibid. *pag.* 42.

XVIII. ,, Ce tribunal eſt ſupportable dans tous les governemens. Dans la Mo-
,, nachie il ne peut faire que des delateurs, & des traitres; dans les Republiques il
,, ne peut former que des malhonnetes-gens; dans l' etat deſpotique il eſt deſtructeur
,, comme lui. "

XIX. *Tribunal iſtud cuicumque regimini intolerabile eſt.. In Monarchia exploratores, & proditores; in Republica inboneſtos; in diſpotico regimine deſtructores homines efficit, non ſecus ac ipſum.*

XX. Machiavelliſmus iſte non minus politico-civili, quam ſacro regimini pernicioſiſſimus eſt. An non fatetur vel ipſe peracutus Cenſor ſacræ religionis fundamenta, & leges immobiles eſſe, conſtantes, ac perpetuas; & contra omnia humana fluxa, atque caduca? Porro quid Reges, Principes, & Reſpublicæ omnes magis exoptant quam principatum firmum, immobilem, & perpetuum? Ergo quo arctiore vinculo civilia tribunalia conjuncta cum religione ſunt, eo feliciora ſplendent, & conſtantiori fruuntur perpetuitate. Quid ſi exemplis illorum regnorum quæ hocce ſacro tribunali deſtituta, crebrioribus atque honeſtioribus obnoxia fuere ſeditionibus, atque viciſſitudinibus, hanc confirmare rem vellem? Sed quæ ſe ipſis luculenta ſunt, haud mea egent oratione.

ANIMADVERSIO ULTIMA.

XXI. Innumera hocce in Opere ſevera cenſura digna leguntur, quæ in præſens ſilentio prætereo. Hæc pauca curſim adnotaſſe ſufficiat, ut heinc colligere, ceu ex ungue leonem, minus periti lectores valeant, quanti ſit faciendum opus iſtud, in quo paſſim, dum res fert, impietatis effata modo aperta, modo tecta occurrunt. Non minus Dei religionem quam cuiuſque Reguli ſanctiones proprio ſubiicit cerebello noviſſimus iſte Cenſor. Per omnes vagatur leges cum ſacras, tum profanas, & plurimarum nationum regimina ſacro politica ut ſupremus iudex diſcutit, probat, improbat, & pro arbitrio definit. Suas cogitatiunculas, & lepidula commenta modo eruditionis floſculis ornata, modo fucis delibuta, confidentia ſane mirifica, tamquam principia extra diſputationis aleam conſtituta evulgat. Si eorum quæ narrat, quæ definit, quæ reiicit, rationum momenta, ſi auctoritatis documenta expetas, magnopere falleris. Quemadmodum Machiavellus, ſic iſte ſua effata obtrudit, quin confirmare illa aliquo ſolido ratiocinio ſtudeat; ſed continuis diverticulis, narratiunculis, & axiomatis, quæ continenter ſpuit, lectores ſuos pro eo quo valet ingenio excantat. Qui enim mentis acumen, eruditionem, ſtili elegantiam circumveniendi lectorem [illegible]eritatem Auctori huic denegaret, ipſe ſe plumbeum, ſtupidum[illegible]iberet. Ceterum ad Operis iſtius utilitatem quod attinet, ſi quod ſentio, fari libere expedit, nihil inde, ſive pro regiminis adminiſtratione, ſive pro legum ſpiritu penetrando percipies. Hæc dumtaxat perdiſces: religionis iura contemnere, & propriis ratiunculis ſubiicere: audacter de re omni argutari, & arbitraria commenta, ceu oracula cælo delapſa, divendere: quæ omnia innumeris ſciolis mirum in modum placent. Nec eſt quod opponas axiomata, quæ tamquam impietatis lue inquinata reſcripſi ex hoc legum Cenſore, aliqua in circumſtantia, & aliquo in caſu ſenſum habere verum poſſe: quoniam hoc etiamſi admitterem, quid inde? Ut liber pernicioſus, & improbandus iudicetur, ſat eſt illum ſcatere ſententiis quæ iuxta obvium & nativum quem præferunt ſenſum, aures offendant, impietatem redoleant, errorem contineant, & imperitis laqueos incredibili verſutia præparent. Quid, ſi omnia, occaſione data, ad impietatem, ad religionis perniciem vergant? Quid, ſi nullibi pietatis officia cieantur, nullibi religionis iura ſincere propugnentur, quoties politico-civiles leges cum ſacris belligerant? Unum ab iſtis hominibus ſcire averem: quantum nempe temporis impenderint in inveſtigandis ſacrarum legum codicibus: quot preces fuderint, quot ieiunia præmiſerint, quot Patrum volumina pervolverint ad ſublimem earumdem ſenſum comparandum. Riſu forſitan, & cachinis excepturi hæc erunt cæci homines, qui tanta tenebrarum obſidentur caligine, ut vel ipſa media ad divinarum legum, in quas ferre cenſuras non dubitant, ſpiritum aſſequendum neceſſaria penitus ignorent. Cedo. An manifeſta inſania non laboraret ille qui in leges Sinenſes, Turcicas, Romanas, Hiſpanicas, Gallicas iudicium ferret, quin prius illas perſcrutari curioſitate ſumma ſtuduiſſet? Et homunciones acuti ad vana, hebetes ad divina, ſedere iudices non erubeſcunt, religionis controverſias dirimere audent, quin prius vel a limine Scripturas ſanctas ſalutaverint, nedum ſeveriori ſtudio meditati fuerint? Verum de hoc fuſius, & ex inſtituto infra ſermo recurret.

M O-

MONITUM.

AD LECTOREM.

SÆpius adpromiſi me ea omnia retractaturum fore quæ calamo meo excidiſſe contra veritatem, æqui rerum æſtimatores iudicaverint. Tempus advenit ut oppignoratam fidem liberem, ERROREMQUE *Tom. I. in Decal. diſſ.* II. *qu.* II. *n.* 8. deprehenſum RETRACTEM. Ibi documentum, quo P. Magiſtro Generali O. P. aſſeritur facultas concedendi licentiam pro libris imprimendis, tranſcripſi, ut habetur in P. Fontana. Verum documentum illud in noſtris Conſtitutionibus *diſt.* II. *cap.* XIV *ad text.* XI. *lit. U.* his aliis verbis legitur. *DECLARAMUS quod in Capitulo Metis* 1313. *ord.* 9. *ſic fuit DECLARATUM. Inhibemus Fratribus ſtrictiſſime ne tractatus, compilationes, ſeu commentarios editos, vel edendos, quovis modo extra Ordinem publicent, quouſque ab eis quibus Magiſter Ordinis id commiſerit diligenter examinata fuerint, & correcta. Qui autem contrarium fecerint, debita pœna plectantur, iuxta id quod etiam apud Treverim fuit ordinatum* 1266. *ordit.* 6.

Quare te monitum lector velim, hanc repetitam Gener. Cap. declarationem germanum citatæ a me ibi conſtitutionis ſenſum prodere, videlicet Magiſt. Gener. prædictæ licentiæ impertiendæ ius competere. Erravi quoque, dum idem ſcripſi, Capitul. Gener. Rom. celebratum eſſe anno 1688. cum celebratum fuerit anno 1618. in quo confirmatione 5. habetur. *Confirmamus ordinationem quintam Capituli præcedentis Valliſoletani, qua ſtatuitur ut nullus deinceps Liber typis mandetur, quin prius examinatus, & approbatus fuerit a duobus, vel tribus Patribus in unaquaque Provincia a Principali, & Definitoribus Capituli Provincialis nominandis. Quibus in virtute Spiritus ſancti, & ſanctæ obedientiæ mandamus ut totum Librum diligenter videant, & examinent, quo ſtilo, gravi, an humili conſtet, de qua materia, ſeu argumento, magni an parvi momenti, nec ſufficiat ut nihil contra fidem; aut bonos mores contineat; ſed talis ſit qui honori, & decori Religioni eſſe poſſit. Libros autem ſic examinatos & approbatos nolumus excuſioni mandari in Italia, antequam Romam ad Magiſtrum Ordinis, vel eius Vicarium mittantur approbandi. Præcipientes ſub eodem formali præcepto ne poſtquam, ut dictum eſt, Liber examinatus & correctus, approbatuſque fuerit, poſſit ei quidquam addi, vel detrahi, niſi id iterum examinatoribus, & Superiori, ab eis approbandum, vel reprobandum, oſtendatur.*

Hæc omnia tranſcribere volui prout extant in Actibus eiuſdem Generalis Capituli, veritus ne ſi legantur qualia reſcripta a P. Fontana ſunt *tit. de libr. imprimendis num.* 5. alio in ſenſu a Capitulo intento a lectore minus perito intelligantur. Tandem altius cuiuſque lectoris animo hæreat velim quod ibidem *pag.* 228. ſcripſi: videlicet, *ne umquam, invitis ſuis Superioribus, quiſquam Librum edat.* Ad hoc effatum, quod nunc altius inculco, revocari omnia quæ ibi ſcripſi, volo. Siquidem nihil tutius in hac materia præſcribi valet. Addo in legibus interpretandis potiſſimum ſpectandum eſſe Superiorum qui ſunt illarum cuſtodes, ſenſum, probatamque conſuetudinem. Qua ſinceritate hoc, eadem cetera errata omnia quorum fuerim ab honeſtis candidiſque viris admonitos, retractabo, ut videant & confundantur qui blaterare, me minus ſincerum eſse in reſcribendis quorumdam Caſuiſtarum opiniunculis, iniuria ſumma & manifeſta pergunt.

In hoc Tomo *diſſ.* I *cap.* XI. *num.* 10. ſcripſi: „ Sed fallitur P. Viva id non exprimi in damnata theſi &c. “ Ne quis vitilitigare ſuper hoc verbo *exprimi* valeat, declaro, id utique *materialiter*, ut aiunt, non haberi in damnata theſi, in qua tamen reipſa & formaliter ſignificatur. Similiter quamvis aliquid diſcriminis ſit inter voluptatem perceptam ex proſpectu campi, auditu muſicæ, olfactu roſæ, & voluptatem captam ex cibo, potu, & actu coniugali, de quibus ibi *n.* 8. *& ſeq.* diſputatur, non inde tamen conſequitur præfatum Auctorem ambigue non interpretari dictas duas theſes. Quæ ideo adverto, ut cavillationes, quæ obtrudi inepte poſſent, præveniam. Vale.

IN-

I N D E X

Librorum, Diſſertationum, capitum, paragraphorum, & quæſtionum quæ in hoc Tomo continentur.

IN LIBROS TRES DE IURE NATURÆ, ET GENTIUM DISSERTATIO PROLEGOMENA.

PRÆLOQUIUM. Pag. 1.

CAPUT I.

Iuris naturæ finititio. 3.

CAPUT II.

Synopſis hiſtoriæ iuris naturalis. 4.

CAPUT III.

Sancti Patres in exponendis iuris naturæ mandatis ab Ioannis Barbeyraci, Chriſtiani Thomaſii, *aliorumque aquilonarium hæreticorum impoſturis aſſeruntur.* 6.

CAPUT IV.

Thomaſius, Budæus, Barbeyracus, *& communiter Lutherani Scriptores iuris naturæ ſcientiam denegant omnibus qui ante Lutherum vixerunt. Illorum lepida commenta, & feſtivæ calumniæ refelluntur.* 18.

CAPUT V.

Grotii, Seldeni, Hobbeſii, Cumberlandi, Pufendorfii, Thomaſii, Budæi, Heinnecii *in ius naturæ, & gentium conatus, & ſtudia.* 23.

CAPUT VI.

Iudicium in methodum quo Chriſtianus Wolfius *ius naturæ exponit. Pararellelus iſtius methodi cum methodo illa quam Scholaſtici ſervant.* 31.

§. I.

Cenſus nonnullarum propoſitionum Wolfianarum. 33.

§. II

Nonnullæ animadverſiones in recenſitas propotiones Wolfii. 35.

CAPUT VII.

Tres Scholaſticorum claſſes. Poſtrema ius naturæ & gentium, omnibus penſatis, felicius præ omnibus novatoribus exponit. 37.

CAPUT VIII.

Hobbeſius, Cumberlandus, Pufendorfius, Thomaſius, Barbeyracus, Heinnecius, Wolfius, *ceterique tranſalpini hæretici ſolo naturæ lumine, ſublata auctoritate omni tum divinarum Scripturarum, tum antiquorum Scriptorum, interpretantur iuris naturalis mandata: ipſas divinas Scripturas, nedum naturæ decreta, humano ſubiiciunt ratiocinio.* 39.

CAPUT IX.

Hobbeſii, Cumberlandi, Pufendorfii, Thomaſii, Heinnecii, Barbeyraci, Wolfii, *& aliorum abſtrahentium a doctrina revelata in exponendo naturæ iure, aberrationes pateſiunt.* 41.

CAPUT X.

Corrupti humanæ naturæ mores ex S. Auguſtino deſcribuntur. Myſterium formidandum vitæ hominis. Sapientes Ethnicorum, hominum mala viderunt, cauſſam ignorarunt. Quam ſint cæci Heterodoxi Hobbeſius, Cumberlandus, Pufendorfius Thomaſius, Barbeyracus, Wolfius, Heinnecius, *ceterique, qui ſolo naturæ lumine moderari hominum ſocietatem inſipienter ſe iactant.* 47.

CAPUT XI.

Uſus rectæ rationis in iure naturali explicando. Duo extrema vitanda. Humana natura fundus eſt in quo ſuas agit radices naturæ ius. Qui veneficas iſtius ſoli qualitates ignorant, inepti ſunt ad explicanda iuris naturalis dictata. Heterodoxi Hobbeſius, Pufendorfius, Thomaſius, Wolfius, Heinnecius, *a revelata doctrina abſtrahentes, ſoli rectæ rationi innixi, cæciores Ethnicis ſunt, quod medicinam unicam merbo opportunam negligant. Iſtorum methodus Pelagianiſmum, & Naturaliſmum fovet. Errores ab iſtis evulgati contra ius naturale.* 44.

CAPUT XII.

Adverſariorum ſophiſmata profligantur. 48.

CAPUT XII.

ARCANI ſuſpicio, cur novi heterodoxi Scriptores Scripturarum uſum in iuris naturalis explicatione reiiciant, manifeſtatur. Illorum contra ius naturæ errores graviſſimi. Ineptiſſime exprobrant Caſuiſtis noſtris laxas opiniones, cum ipſi craſſiſſimos errores doceant. Illorum calumnia, quod apud nos Catholico. lumen rationis ſupprimatur, denuo exploditur. Monitum ad ſaperdas quoſdam Italos Grotianos, Pufendorfianos, Wolfianoſque. 51.

LIBER PRIMUS.
DE IURE NATURÆ, ET GENTIUM.
DISSERTATIO I.

De hominis officiis, ſeu de actionibus humanis.

CAPUT I.

De DEO, & HOMINE, quatenus ſunt iuris naturæ principia. S. Thomæ doctrina, qua exacta hominis idea refertur, & fundamenta moralitatis præiaciuntur. Eorum quæ de origine entium moralium ſcribit Samuel Pufendorfius, examen. 55.

CAPUT II.

Richardus Cumberlandus *ad benevolentiam ſingulorum hominum erga alios homines, ad propenſionem propagandæ ſtirpis, ad cerebri humani magnitudinem, ad eiuſdem inclinationem ad venerem non limitatam tempori, ad ampliora vaſa ſpermatica omnes revocat naturales leges. Hi, & alii errores profligantur.* 59.

CAPUT III.

Doctrina S. Thomæ *de homine propter finem operante. Finis, qui principium extrinſecum eſt humanarum actionum, notio, & partitio. Plures hoc de argumento quæſtiunculæ. Admonitio ad Pufendorfianos, Wolfianos, Heinnecianos.* 64.

Quæſt. I. *Quid, & quotuplex ſit finis; & an homini agere propter finem conveniat?* 65.

Quæſt. II. *Solius ne hominis eſt propter finem agere?* ib.

Quæſt. III. *Officia humana recipiunt ne a fine ſpeciem, ſeu bonitatem, ac malitiam?* 66.

Quæſt. IV. *Sit ne aliquis finis ultimus humanæ vitæ?* ibid.

Quæſt. V. *Unius hominis valent ne eſſe plures ultimi fines?* 67.

Quæſt. VI. *Vult ne homo, quæ appetit, omnia propter ultimum finem?* ib.

Quæſt. VII. *Sit ne omnium hominum unus ultimus finis?* ib.

Quæſt. VIII. *Utrum in hoc ultimo fine aliæ creaturæ conveniant?* 68.

CAPUT IV.

De beatitudine, quæ eſt verus ultimus finis hominum. In nullo bono creato, ſed in ſolo Deo ſita eſt. Chriſtiani Wolfii *de ſummo bono propoſitiones.* ib.

CAPUT V.

De officiis voluntariis. Quam præclare hæc S. Thomas, *ceterique Theologi catholici exponunt. Quam ieiune, imperite, & obſcure de his ſcribant Pufendorfius, & Thomaſius, ceterique earumdem ſectarum.* 70.

Quæſt. I. *Quid ſit officium voluntarium?* ib.

Quæſt. II. *Sublato omni voluntatis actu, eſt ne voluntaria omiſſio, advertente ratione, urgenteque præcepto?* 71.

Quæſt. III. *Poteſt ne omiſſio eſſe voluntaria, quin urgeat præceptum?* 73.

Quæſt. IV. *Quæ ſint voluntarii cauſſæ?* ib.

Quæſt. V. *Vim ne voluntas pati poteſt in actibus tum imperatis, tum elicitis?* ibid.

Quæſt. VI. *An quæ fiunt ex metu, ſint involuntaria?* 74.

Quæſt. VII. *Qui contractus ex metu initi ſunt irriti?* 75.

Quæſt. VIII. *Quæ fiunt ex concupiſcentia, ſunt ne involuntaria?* 76.

Quæſt. IX. *Utrum ignorantia inferat involuntarium?* ibid.

CAPUT VI.

De humana libertate. Hac homo in ſui creatione præditus fuit, nec eam per originalem culpam amiſit. Lutheri, Calvini, Pufendorfii, Chriſtiani Thomaſii, aliorumque Proteſtantium errores? 77.

§. I.

Lutheri, Calvini, & Ianſenii ſyſtema de libero arbitrio in æternæ ſalutis negotio. 79.

§. II.

Chriſtiani Thomaſii, Budæi, Pufendorfii, *& aliorum Lutheranorum de libertate opinationes.* 88.

§. III.

Hæreſis Ianſeniana de libertate, in tertia propoſitione contenta: Ad merendum, & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas a neceſſitate, ſed ſufficit libertas a coactione: *paucis perſtringitur.* 89.

§. IV.

Non niſi ex Lutheranæ, Calvinianæ, & Ianſenianæ doctrinæ ignorantia, Thomiſtarum de libero arbitrio, & divinis auxiliis ſyſtema comparari cum Lutheri, Calvini, & Janſenii ſyſtemate poteſt. 97.

§. V.

Vindicatur P. Antoninus Mauſſuolie *ab impoſtura labis Ianſenianæ, quam iniuria ſumma illi impingit Doctor Sorbonicus* D. Honoratus Turnely. 99.

§. VI.

Fallitur, & fallit D. Honoratus Turnely, *dum aſſerit P. Mauſſoulie ad figmentum, ac merum phantaſma revocare ſyſtema Ianſenianum. In hoc abſurdum lapſum eſſe Doctorem Sorbonicum evincitur.* 103

§. VII.

Breves vindiciæ P. Joann. Baptiſtæ GONET. *ab iniuſtis cenſuris D. Honorati TURNELY.* 10

§. VIII.

Refellitur tertia propoſitio Ianſenii : & libertas indifferentiæ ad merendum, vel demerendum, oppoſita neceſſitati, ſeu determinationi ad unum, auctoritate tum ſacræ Scripturæ, tum S. Auguſtini, cui maxime fidunt Calvinus, & *Ianſenius, evincitur.* 110.

§. IX.

Ex doctrina S. Thomæ *vera libertatis idea. Calvini, & Ianſenii ſophiſmata in anteceſſum præfocata.* 112.

§. X.

Sola indifferentia contradictionis ad eſſentiam libertatis pertinet. Niſi auferatur iudicii indifferentia, voluntas amittere libertatem nequit. 114.

§. XI.

Ex parte ſolius obiecti neceſſitas proficiſcitur voluntatis. Si Deus imprimere neceſſitatem voluntati velit, iudicii indifferentiam auferat oportet. Motio, quamvis efficaciſſima, perficit, non minuit libertatem. 116.

CAPUT VII.

Mirabilis actuum humanorum harmonia, & ordo. Quam inepte de humanis officiis diſputent Pufendorfius, Thomaſius, Cumberlandus, Heinnecius, Wolfius, *ceteriqeu Proteſtantes.* 119.

CAPUT VIII.

De actuum humanorum moralitate. Vera iſtius moralitatis notio. Error Samuelis Pufendorfii, *moralitatem conſtituentis in imputativitate, caſtigatur.* 122.

Quæſt. I. *Sita ne eſt in libertate, aut denominatione aliqua extrinſeca actuum humanorum mortalitas?* ib.

Quæſt. II. *Moralitatis notio ſita ne eſt in ordine, & conformitate ad regulas morum?* ibid.

Quæſt. III. *Quænam ſint morum regulæ?* ib.

Quæſt. IV. *An moralitas actionum conſiſtat in imputativitate?* 123.

CAPUT IX.

Unde actus morales ſpeciem capiant. ib.

CAPUT X.

Qua fieri ratione poteſt ut ſæpe ſint bona mixta malis, & mala mixta bonis? 125.

CAPUT XI.

Actiones humanæ, tametſi ex obiecto indifferentes reipſa tamen, ſeu in individuo, aut bonæ ſemper ſunt, aut malæ. Plurium Pecentiorum commenta refelluntur. 128.

Quæſt. I. *Sufficit ne habitualis directio operum in Deum, ſive in honeſtum finem?* 135.

Quæſt. II. *In duobus propoſitionibus ab Eccleſia damnatis & ſupra relatis, comprehenditur ne opinio de actuum indifferentia in individuo?* 136.

DISSERTATIO II.

De legibus.

PRÆLOQUIUM. 137.

CAPUT I.

Variæ iuris acceptiones. Pro lege hic accipitur. ib.

CAPUT II.

De lege in communi. Unde ſuam repetat originem. Eiuſdem notio, & diviſio. Cur præter naturalem, & humanam, divinam poſitivam Deus indixerit. Pufendorfii, Cumberlandi, Thomaſii, *aliorumque gregalium ſyſtema vanum.* 138.

CAPUT III.

Sit ne lex propter communitatem, & bonum commune. De eius neceſſitate, iuſtitia, & duratione. 141.

CAPUT IV.

De legis promulgatione. Qualitas promulgationis legis humanæ, civilis, & eccleſiaſticæ. Utrum ſufficiat quod lex ſive civilis, ſive eccleſiaſtica promulgetur in Curia? 69.

Quæſt. unic. *Aliquod ne temporis ſpatium interfluere debet a die promulgationis, antequam lex obliget?* 143.

CAPUT V.

Sit ne populi acceptatio ad legis ſive eccleſiaſticæ, ſive civilis valorem neceſſaria. Plures quæſtiunculæ reſolvuntur, profligatis Caramuelis, *aliorumque Caſuiſtarum laxis opinationibus.* 147.

Quæſt. I. *Valet ne Princeps ſupremus ſua lege iuſta, & legitime promulgata inviros ſubditos cogere ad eam acceptandam?* ib.

Quæſt. II. *An ſummus Pontifex, & Epiſcopi poſſint, non expectato ſubditorum conſenſu, leges ferre?* 148.

Quæſt. III. *Peccant ne ſubditi legem iuſtam non acceptando?* ib.

Quæſt. IV. *An lex reiecta a populo invalida fiat?* ib.

Quæſt. V. *Licite ne ſubditi poſſunt ad legislatorem appellare, ut legem a ſe iuſte latam abroget?* 149.

Quæſt. VI. *Tempore interpoſitæ ſupplicationis tenentur ne ſubditi legem ſervare?* ib.

Quæſt. VII. *Quid, ſi Princeps non inſtet, nec reproducat legem a ſubditis reiectam?* ib.

CAPUT VI.

De lege æterna Dei. ib.

Quæſt. unic. *An ſit in Deo: & quid ſit æterna lex?* ib.

C A-

CAPUT VII.

De lege naturali promiſcua, a lege naturali rationis diſtincta. Corriguntur aberrationes Grotii, Pufendorfii, & *aliorum.* 150.

CAPUT VIII.

De naturali lege rationis hominis propria. Lutheranorum, Thomaſii, Pufendorfii, aliorumque abſurda commenta. 151.

CAPUT IX.

Homo ex lex natura ſua repugnat. Bonitas, & turpitudo ante omnem legem in ſunt actionibus. Errores Hobbeſii, Hoſiandri, Seldeni, Pufendorfii, *aliorumque Lutheranorum, auctoritate M. Tullii Ciceronis refelluntur.* 153.

CAPUT X.

S. Thomas *in anteceſſum errores Hobbeſii, Pufendorfii, aliorumque labefactavit. Invitis argumentis evincit honeſtatem, & turpitudinem actionibus ineſſe ante omnem legem.* 157.

CAPUT XI.

Fundamentalis ne, an formalis dicenda eſt honeſtas, vel malitia quæ antecedenter ad legem actionibus hæret? 158.

CAPUT XII.

Legis naturalis pictura. In quo ſita vera illius notio ſit, ex doctrina S. Thomæ explicatur. 160.

CAPUT XIII.

Quæ præcepta contineantur in lege naturali. Num omnia Decalogi mandata includantur in eadem? 163.

CAPUT XIV.

De iuris naturæ immutabilitate, abrogatione, & diſpenſatione. Variæ quæſtiunculæ dirimuntur. 166.

Quæſt. I. *Lex naturalis quantum ad principia univerſalia eſt ne ſeipſa immutabilis omnino & invariabilis tam in communi, quam in particulari?* 167.

Quæſt. II. *Lex naturalis quantum ad præcepta ſecundaria eſt ne ſimiliter in ſe ipſa immutabilis?* ib.

Quæſt. III. *Eſt ne poteſtas aliqua humana, ſive civilis, ſive eccleſiaſtica, quæ ab obſervatione legis naturalis diſpenſare, ſeu ſolvere homines queat?* 168.

Quæſt. IV. *Poteſt ne Deus ſua abſoluta poteſtate diſpenſare in aliquibus iuris naturæ præceptis?* 169.

Quæſt. V. *Locum ne in lege naturali habeat epiikia?* 173.

CAPUT XV.

De iure gentium diſtincto a iure naturali. Errores Hobbeſii, Pufendorfii, Heinnecii *aliorumque exploduntur.* ib.

DISSERTATIO III.

De lege poſitiva divina vetere, & nova.

PRÆLOQUIUM. 175.

CAPUT I.

Lex Moſaica bona, a Deo lata ſoli populo Iudæo. Eius finis, præcepta, & abrogatio. ib.

CAPUT II.

De lege nova a Chriſto inſtituta. Eiuſdem præcepta, a Moſaica diſcrimen, & diuturnitas. Errores Lutheri, Calvini, & Hobbeſii. 184.

DISSERTATIO IV.

De iure poſitivo humano publico, & privato, ſeu de lege voluntaria humana.

PRÆLOQUIUM. 188.

CAPUT I.

Legum humanarum fundamentum hominum ſocietas. Obiter de ſocietate coniugali, paterna, herili, domeſtica, & civica. Inſtitutio civitatum legum neceſſitatem infert. Samuelis Pufendorfii, & Chriſtiani Thomaſii *commenta refelluntur.* ib.

CAPUT II.

De Maieſtate, ſeu ſumma poteſtate civili. Eiuſdem origo, & prærogativæ. Errores Vitriarii, Thomaſii, Pufendorfii, *ceterorumque Proteſtantium obiter refelluntur.* 191.

CAPUT III.

De iure civili publico, & privato. Iuriſpubliciſtæ Proteſtantes turpiter confundunt ius civile ſupremum cum ſacro. In examen præcipue vocatur doctrina quam tradit Samuel Pufendorfius *in libello inſcripto,* De habitu religionis chriſtianæ ad vitam civilem. 194.

§. I.

Origo iuris civilis, eiuſdemque acceptiones variæ. Diſcrimen ius publicum inter & privatum. Inepte iactabundi gloriantur Scriptores Lutherici, ſe e tenebris in lucem eduxiſſe ius publicum. ib.

§. II.

Iuriſpubliciſtæ Proteſtantes, Grotius, Goldaſtus, Pufendorfius, Coringius, *ceterique eiuſdem ſectæ, ius ſacrum cum civili permiſcentes, Rerumpublicarum regimina perturbarunt. Nonnulla effata ex libello* Pufendorfii de habitu religionis chriſtianæ ad vitam civilem *delibantur.* 195.

§. III.

Poteſtatis in ſacra diſtincta notio. Turpiter errant Doctores Lutherici, qui iure & naturali, & divino convenire Principibus hanc poteſtatem effutiunt. Nonnulla præmittuntur adverſus Hugonem Grotium. 199.

§. IV.

§. IV.

Turpiter errat Puſendorfius *cum ſuis, ex divino antiqui fœderis iure inferens ſupremis poteſtatibus convenire ius in ſacra.* 201.

§. V.

Craſſius errat Puſendorfius *cum ceteris Luthe- ricis, dum vi novi teſtamenti ſummas poteſtates iure potiri in ſacra contendit.* 204.

§. VI.

Errores Puſendorfii, *tribuentis ſummis poteſtatibus ius in ſacra, ex ipſo iure civili, canonico, & Catholicorum conſenſu refelluntur.* 208.

§. VII.

Iuriſpubliciſtæ Puſendorfii *inſana Politica. Illius, quibus illudit Principibus, fraudes. Monita ad imperitos, ut iſtius Auctoris, aliorumque ſimilium lectionem ſeducentem devitent.* 210.

CAPUT IV.

De iure civili privato. Eiuſdem notio, & partitio. 213

CAPUT V.

De iure canonico, ſeu eccleſiaſtico. 215.

CAPUT VI.

De poteſtate legis condendæ. 218.

Quæſt. unic. *Quid de declarationibus ſacræ Congregationis Cardinalium? Habent ne vim legis?* 221.

CAPUT VII.

De perſonis quæ legum humanarum obſervationi ſubditæ ſunt. 222.

Quæſt. I. *Principes ſupremi aſtringuntur ne leges a ſe latas ſervare?* ib.

Quæſt. II. *Sint ne pueri ſeptennes legibus ſubiecti?* 223.

Quæſt. III. *Quomodo infideles, amentes, ebrii a legum obſervatione excuſantur?* ib.

Quæſt. IV. *Tenentur ne clerici parere legibus civilibus?* ib

Quæſt. V. *Peregrini, & advenæ ſubiecti ne ſunt legibus ſuæ patriæ, & locorum per quæ tranſeunt?* 224.

Quæſt. VI. *Peregrini, advenæ, & forenſes aſtringuntur ne ſervare leges loci per quem tranſeunt ſine animo ibidem commorandi, ſi maneant unum aut alterum diem?* ib.

Quæſt. VII. *Peregrini, & advenæ tenentur ne leges patriæ, a qua abſunt, ſervare?* 225.

Quæſt. VIII. *Peccant ne qui deliberato animo diſcedunt a proprio territorio, ubi lex ieiunii, aut feſti viget, ut alio ſe transferant, ubi eiuſmodi leges non ſunt?* ib.

Quæſt. IX. *Qui diſcedit die feſto a proprio loco, tenetur ne ante diſceſſum Sacrum audire?* 226.

Quæſt. X. *Qui diſcedit a proprio loco, in quo obtinet præceptum ieiunii, ad locum in quo nullum eſt ieiunii mandatum, poteſt ne tentaculum ſumere?* ib.

Quæſt. XI. *Quid dicendum ſit in caſu quo eſt ſpeciale præceptum & in loco unde diſcedis, & in loco ad quem accedis?* 227.

Quæſt. XII. *Diœceſanus valet ne confinia diœceſis egredi eo animo ut a peccatis reſervatis quæ proprio Parocho confiteri recuſat, abſolvatur?* ib.

Quæſt. XIII. *Si peregrinus committit delictum extra locum ſui domicilii, puniri ne a proprio ſuperiore valet ob hoc delictum?* 228.

DISSERTATIO V.

De legum humanarum effectibus, & vi obligandi.

PRÆLOQUIUM. ib.

CAPUT I.

Propoſitiones damnatæ, & laxæ Caſuiſtarum. ib.

CAPUT II.

Qui ſint legis effectus, & quænam materia. 231.

Quæſt. I. *Quænam ſit legis humanæ materia?* ib.

Quæſt. II. *Poſſunt ne legislatores humani, præcipere, aut vetare actus indifferentes?* 232.

Quæſt. III. *Valent ne legislatores humani, ſive eccleſiaſtici, ſive civiles, actus mere internos directe, & abſolute præcipere?* ib.

Quæſt. IV. *Poteſt ne Eccleſia præcipere ſaltem indirecte actus internos cum externis connexos?* 235.

Quæſt. V. *Præcipere ne Eccleſia valet actus externos occultos?* ib.

CAPUT III.

De legis humanæ obligatione. Unde eiuſdem colligenda obligatio. Iuſta ne ſit oportet, ut obſtringat. Quid de legibus iniuſtis? Plures hac de re quæſtiunculæ. ibid.

Quæſt. I. *Leges iniuſtæ pariunt ne obligationem?* 236.

Quæſt. II. *Leges iuſtæ tyrannorum ſervandæ ne ſunt?* 237.

Quæſt. III. *Unde colligenda ſit gravis obligatio legis?* ibid.

Quæſt. IV. *Unde colligendum ſit, legem ſub mortali, aut ſub veniali obligare?* 238.

Quæſt. V. *Valet ne legislator præcipere materiam levem ſub gravi culpa?* ibid.

Quæſt. VI. *Materia reipſa gravis poteſt ne a legislatore ſub levi obligatione imperari, aut prohiberi?* ib.

Quæſt. VII. *Quænam ſunt regulæ unde colligi materiæ gravitas debeat?* 239.

Quæſt. VIII. *Quandonam materia levis per continuationem fiat gravis?* ib.

Quæſt. IX. *Quando interrupta reputari materiæ parvitates debent?* 240.

Quæſt. X. *Quandonam violatio legis in materia parva ex contemptu mortalis evadit?* 241.

CAPUT IV.

De legis pœnalis obligatione ante, & poſt ſententiam iudicis. ibid.

Quæſt. I. *Undenam argui poteſt, legem pœnalem mixtam obligare ſub gravi culpa?* 242.

Quæſt. II. *Pœnæ temporales, inflictæ a lege pœnali, ſunt ne ſufficiens ſignum obligationis ſub culpa gravi?* ibid.

Quæſt. III. *Violatores legum pœnalium tenentur ne taxatas pœnas luere ante iudicis ſententiam?* 244.

Quæſt. IV. *Qui a contractu inito reſiliunt, ſubire ne pœnam conventionalem debent latam in eiuſmodi reſilientes, ante ſententiam iudicis?* 245.

Quæſt. V. *Legum pœnalium violatores tenentur ne, prolata iudicis ſententia, ſeipſis pœnam exequi, an debent expectare iuſtitiæ executionem?* 246.

Quæſt. VI. *Tenetur ne iudex pœnas a lege taxatas reo applicare?* ibid.

Quæſt. VII. *Si iudex abſque cauſſa pœnam a lege præſcriptam remittat, tenetur ne ad reſtitutionem?* ibid.

Quæſt. VIII. *Lex in præſuntione fundata contra legem divinam, veritate deficiente, obligat ne in conſcientia?* ibid.

CAPUT V.

De lege tributorum. 247.

Quæſt. unic. *Lex quæ tributum imponit, obligat ne in conſcientia?* ibid.

CAPUT VI.

De lege irritante. 250.

Quæſt. I. *Lex irritans obligat ne in conſcientia?* ibid.

Quæſt. II. *Unde colligendum ſit, conditiones præſcriptas a lege pertinere ad ipſam contractus ſubſtantiam, vel ad accidentia.* 251.

CAPUT VII.

De lege dubia. Laxiores Probabiliſtarum opinationes profligantur. ibid.

Quæſt. I. *Qui dubitat, exiſtat ne lex, an ſecus, liber ne a lege eſt?* ibid.

Quæſt. II. *Qui certus de lege, dubitat vero, an hoc in particulari ſubiectus ſit legis obſervantiæ, exemptus ne a lege eſt?* 252.

CAPUT VIII.

An ſubeundæ mortis aut gravis damni periculum ab obſervanda lege eximat? 254.

CAPUT IX.

De voluntate, ſeu intentione neceſſaria ad implendam legem. 255.

Quæſt. I. *Neceſſaria ne eſt aliqua intentio, aut expreſſa, aut virtualis, adimplendi præceptum; vel ſufficit intentio ponendi rem præceptam?* 256.

Quæſt. II. *Ut quis ſatisfaciat legi, debet ne finem legis intendere?* ibid.

Quæſt. III. *Impleri ne præceptum valet actu vitioſo?* 257.

CAPUT X

De pluribus præceptis eodem actu implendis: & de impedimentis quæ aut apponuntur, aut non removentur, ne lex impleatur. ibid.

Quæſt. I. *Impleri ne uno actu plura præcepta valent?* ibid.

Quæſt. II. *Satisfieri ne poteſt eodem tempore diverſis præceptis?* ibid.

Quæſt. III. *Peccat ne qui impedimentum apponit, ut a lege implenda liber ſit?* 258.

Quæſt. IV. *Peccant ne contra præceptum qui impedimenta non removent, dum ſine gravi damno poſſunt?* ibid.

Quæſt. V. *Qui non poteſt totum implere opus præceptum, aſtringitur ne partem quam poteſt, exequi?* ibid.

Quæſt. VI. *Quando duo occurrunt præcepta quæ ſimul ſervari nequeunt, quid agendum?* 259.

DISSERTATIO VI.

De legis ceſſatione, interpretatione, diſpenſatione, & conſuetudine.

PRÆLOQUIUM. ibid.

CAPUT I.

Improbabilis, & laxa eſt plurium Probabiliſtarum opinio, qua defenditur, non obligare legem, ſublato ejuſdem fine in particulari. ib.

Quæſt. I. *Expectanda ne eſt Principis declaratio, qua definiatur legem ceſſaſſe?* 260.

Quæſt. II. *Ceſſante negative fine adæquato legis in particulari, ceſſat ne legis obligatio?* 261.

CAPUT II.

De legis abrogatione. 263.

Quæſt. I. *Quandonam lex antiqua abrogata cenſeatur, nova ſuperveniente?* 264.

Quæſt. II. *Quis abrogare legem valet?* ibid.

Quæſt. III. *Poteſt ne inferior legem a ſe latam, confirmatam a ſuperiore, abrogare, & mutare, eidemque derogare?* ibid.

CAPUT III.

De legis interpretatione, & epiikia. Opiniones P. Viva, *falſo pro ſe citantis* P. Suarez, *& aliorum Probabiliſtarum refelluntur.* ibid.

Quæſt. I. *Quando legislator prohibet legis interpretationem, licitum ne eſt Doctoribus ex inſtituto, nedum obiter, eamdem interpretari?* ib.

Quæſt. II. *Quæ regulæ in interpretatione ſervandæ?* 265.

Quæſt. III. *Extendenda ne lex ad caſum in ea non comprehenſum, ob ſimilitudinis, vel identitatis rationem?* ibid.
Quæſt. IV. *Quando legislator decidit aliquem caſum, extenditur ne deciſio ad alium ſimilem caſum?* 266.
Quæſt. V. *Quibus in caſibus licitum ſit uti epiikia, ſeu epikeia?* 267.
Quæſt. VI. *Requiritur ne certitudo, an ſatis eſt probabilitas, ut uſus epikeiæ licitus ſit?* ibid.

CAPUT IV.

De æquo & bono. 269.

§. I.

Æquitatis regulæ e iure canonico hauſtæ. 271.

§. II.

Regulæ e jure civili ſelectæ. 273.

§. III.

Sententiæ ex diverſis Marci Tullii libris collectæ. 274.

CAPUT V.

De diſpenſatione a lege. 276.

§. I.

Diſpenſationis notio eiuſdemque partitio. idid.
Quæſt. I. *Ut ſubditus liber ſit a lege, ſat ne eſt ut præſumat ſuperiorem fore diſpenſaturum?* 277.
Quæſt. II. *Unde colligi poſſit, velle reipſa Prælatum diſpenſare?* ibid.
Quæſt. III. *Sola taciturnitas Prælati eſt ne ſufficiens ſignum colligendi eumdem velle diſpenſare?* ibid.

§. II.

De iis qui diſpenſare in lege divina, & humana, & reſpectu quorum, valeant. 279.
Quæſt. I. *Conceſſit ne Deus Romanis Pontificibus privilegium diſpenſandi in iis quæ ſunt divini iuris?* ibid.
Quæſt. II. *Quibus competit diſpenſatio a legibus humanis?* 280.
Quæſt. III. *Inferior in legibus ſuperioris diſpenſare ne valet?* ibid
Quæſt. IV. *Legislator ſupremus valet ne cum diſpenſatione commutationem coniungere?* 281.
Quæſt. V. *An poteſtas delegata diſpenſandi ſit ample interpretanda?* ibid.
Quæſt. VI. *Reſpectu quorum dari legum diſpenſatio poſſit?* ibid.
Quæſt. VII. *Poteſt ne legislator ſecum, quemadmodum cum aliis diſpenſare?* ibid.

§. III

Utrum licita ſit diſpenſatio abſque iuſta cauſſa data? Peccant interdum ſuperiores, quia non diſpenſant. Peccant frequentius, quia diſpenſant. Laxæ Probabiliſtarum opiniones reiiciuntur. 282.

§. IV.

Utrum diſpenſatio ſine iuſta cauſſa conceſſa, invalida, & nulla ſit. 284.

§. V.

Diſpenſationes a ſacris canonibus, in quibus aliquid iuris divini, aut naturalis includitur, ut diſpenſationes recipiendi plures præbendas, non reſidendi, ſimileſque, omnium Theologorum, etiam iuniorum, conſenſu nullæ ſunt. 288.

§. VI.

De cauſſis quæ ad licitam validamque diſpenſationem requiruntur. 290.
Quæſt. I. *Quid, ſi de cauſſæ ſufficientia dubitetur?* 291.
Quæſt. II. *Valida ne eſt diſpenſatio, quando reipſa datur cauſſa ſufficiens pro eadem, ſi diſpenſator illam ignoret, & nihilominus diſpenſationem impertiatur?* ibid.
Quæſt. III. *Tenetur ne diſpenſator, cauſſa legitima occurrente, diſpenſationem impertiri illam petenti?* ibid.
Quæſt. IV. *Utrum impoſitio mulctæ pecuniariæ ſufficiens cauſſa ſit diſpenſationis concedendæ?* 292.

§. VII.

De diſpenſatione ſubreptitia, obreptitia, & per metum extorta. ibid.

§. VIII.

Quibus de cauſſis obtenta diſpenſatio ceſſet. 293.
Quæſt. I. *Ceſſante cauſſa finali, ob quam conceſſa diſpenſatio eſt, ceſſat ne diſpenſatio?* ib.
Quæſt. II. *Ceſſat ne diſpenſatio ob mortem diſpenſatoris?* 294.
Quæſt. III. *Poteſt ne diſpenſator ſuam revocare diſpenſationem?* ibid.
Quæſt. IV. *Quandonam ceſſet diſpenſatio per renuntiationem?* ibid.

CAPUT VI.

De lege non ſcripta, ſeu de conſuetudine. 295.

§. I.

Quid, & quotuplex ſit conſuetudo? ibid.

§. II.

Quinam conſuetudinem invehere poſſint, & quæ conditiones ad veram conſuetudinem requirantur. 296.
Quæſt. I. *Quot ſunt conditiones ad veram conſuetudinem neceſſariæ?* ibid.
Quæſt. II. *Quodnam tempus requiritur ad introducendam conſuetudinem?* 297.
Quæſt. III, *Quinam actus, & quæ eorumdem frequentia requiratur ad veram conſuetudinem?* ib.

CAPUT VII.

De triplici conſuetudinis effectu: & de modis quibus conſuetudo ceſſat. 299.

FINIS.

IN LIBROS TRES

DE NATURÆ, ET GENTIUM IURE, DEQUE POSITIVO, DIVINO, ET HUMANO

DISSERTATIO PROLEGOMENA.

PRÆLOQUIUM.

PRovinciam omni ex parte celeberrimam, ſive eiuſdem dignitatem, amplitudinem, & commodum, ſive uberrimam diſputandi copiam, explicandarumque veritatum profunditatem, ſive tandem diligentiam, ſtudium, eruditoſque conatus Cl. Virorum, qui eidem exornandæ ſedulam navarunt operam, ſpectes, illuſtrandam ſuſcipio. Priuſquam vero rem ipſam ingredior, te Lector benevole, paucis alloqui intereſt. Et primum omnium ſcias velim, me hoc delegiſſe argumentum diſpiciendum, non modo quod ſit Theologiæ nobilis pars, ſed alia quoque ratio magnopere ſponte currenti calcaria addidit. Ea porro eſt, quod plurimi Italiæ noſtræ ſaperdæ, atque barbatuli, quemadmodum veſtitus formam, ita etiam loquendi, ratiocinandi, atque philoſophandi, ne dicam ſpuendi, regulas ab ipſis Tranſalpinis, & quidem frequenter hæreticis, Lutheranis, Calvinianis, ceteriſque id genus, mutuari minime erubeſcant. Dum erudituli noſtri prima Iuris naturæ & gentium elementa deguſtare incipiunt, continuo crepant *Grotios*, *Pufendorfios*, *Seldenos*, *Heinecios*, *Cumberlandios*, *Thomaſios*, *Wolfios*, eorumque gregales. Dicteria, ſcommata, impoſturas, quas hæretici iſti in Theologos, quos vocant Scholaſticos, in Patres ſanctos, in Pontifices ſummos, in Romanam Eccleſiam impotenti temeritate eructant, ſcituli noſtri Itali adoptant, &, ut eruditionis fumum penes vulgus captent, eadem in tempore promunt. Uſque dum *Cumberlandii*, & *Pufendorfii* opera de *I. N. & G.* latine dumtaxat evulgata fuerunt, vix Septemtrionis confinia tranſiliere, paucorumque manibus terebantur. Verum ſimulatque cincinnis, & fucis Gallicæ linguæ Barbeyraci penicillo delibuta, & veluti transformata viſa ſunt, tum in Italiæ civitatibus reſonare, & ſemidoctorum hominum ore ad ſidera uſque extolli cœperunt. Inſitus a natura amor in patriam, in nationem olim orbis dominam, & ſanctiſſimæ religionis, quam profitentur, defendendæ onus a ſimilium librorum lectione coercere illos deberent. Nec eo mea ſpectat oratio, ut improbare velim vel ipſorum hæreticorum eruditionem, vel profectum quem quis ex eorumdem percipere lectione valeat. Illud deteſtor quod plus iuſto Italorum non pauci, propriæ indolis, & dignitatis obliti, veluti vilia mancipia, magnifaciant Proteſtantium iſtorum opera, in quibus, ſi quid veræ doctrinæ eſt, a noſtris acceptum fuit. Et, quod ſatis mirari nequeo, laudibus efferunt *Pufendorfios*, *Thomaſios*, *Barbeyracos*, alioſque ſimiles, qui adeo ſunt in Catholicos Romanos efferati, ut tigres, non homines ſeſe exhibeant. *Pufendorfius* controverſias de iure naturæ & gentium ita verſare contendit, ut ſolius naturalis luminis uſum, nullo ad religionem divinitus revelatam habito reſpectu, adhibere velit. Nihil Scripturarum, nihil quod intra religionis naturalis confinia non includatur, immiſcere ſuo operi voluit. In qua methodo, quam turpiter aberraverit, infra oſtendam. Nulla ergo adverſus Catholicos garriendi, & oganniendi occaſio erat; & tamen paſſim videas hominem furentem, atque ubique clamitantem: *Arcana Papatus: Papiſtas*, *Idololatras Romanenſes* &c. Theologos catholicos tunicati popelli loco habet. In ipſa præfatione ad opus I. N. & G. eoſdem excipit his verbis. „ Imprimis autem, quare illos hinc excluſerim Scriptores qui „ inter ſectæ Romanæ addictos, mores ſibi, atque conſcientias hominum regendas ſum-